

*Макогін І. В.,**аспірантка кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПРИЙНЯТТЯ ТА АНАЛІЗ СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО З НЕОБЕРЕЖНОСТІ

Анотація. Кожне явище завжди породжує інше, таким чином у світі все перебуває у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, злочинні діяння не є винятком, оскільки це події матеріального світу. Вбивства, що вчиняються з необережності, як і будь-які інші злочини, не можуть вчинятися безслідно, тобто вони залишають за собою відображення в навколишньому середовищі у вигляді слідів, які є важливим джерелом доказової інформації у розслідуванні вищевказаних кримінальних правопорушень.

У криміналістичній літературі розслідування вбивств, вчинених з необережності посідає особливе місце, оскільки пов'язане з одним із видів найтяжчого кримінального правопорушення – злочину проти життя людини. Збирання доказів здійснюється за допомогою проведення слідчих дій, в свою чергу, дослідження та оцінка доказів полягає в з'ясуванні змісту відомостей про факти, перевірку цих відомостей, встановленні їх достовірності.

Визначено, що слідова картина злочину є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, вона є певним інструментом, вектором, завдяки якому органи досудового розслідування можуть обрати напрям розкриття, розслідування злочину. Аналіз слідової картини таких вбивств дає змогу побудувати версії щодо винної особи, її поведінки та форми вини, що зумовлює правильну кваліфікацію вчиненого злочину. У статті проаналізовано думки вчених щодо даного поняття та наведено власне визначення «слідової картини вбивств, які вчинені з необережності».

Зазначено, що швидке та якісне розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 119 КК України, встановлення підозрюваних осіб, напряму залежить від аналізу та вивчення слідів, які виявлені на місці вчинення злочину. Тому важливе практичне значення має встановлення типових слідів вказаного злочину, які виникають при його вчиненні та були досліджені у статті.

Враховуючи, прийняту у криміналістичній літературі класифікацію слідів злочинів, аналізуючи матеріали слідчої та судової практики, у статті було виділено основні групи слідів, кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України. Резюмовано, що до них відносяться: матеріальні та ідеальні сліди, вони охоплюють всі зміни обстановки, предметів, осіб, які можуть бути допитані, як свідки, а також покази підозрюваного, обвинуваченого. Наявність знань про сліди, які залишаються на місці вчинення злочину, дає можливість слідчому спрогнозувати та спланувати діяльність щодо подальшого його розслідування, що є вкрай важливо.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, вбивство з необережності, слідова картина злочину, види слідів злочину.

Постановка проблеми. Кожне кримінальне правопорушення неодмінно відбувається за певних умов, у певному місці,

де у будь-якому випадку залишається сукупність слідів, що в криміналістиці іменується слідовою картиною злочину (кримінального проступку).

Діяльність слідчих та оперативних підрозділів має завданням, відповідно до ст. 2 КПК України, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2]. Хоча діяльність слідчого регламентована кримінальним процесуальним законодавством, однак нерозривно пов'язана із застосуванням криміналістичних знань. У розслідуванні кримінальних правопорушень він постійно використовує методи, прийоми і засоби, рекомендовані криміналістичною наукою, що забезпечує збір і оцінку доказів.

Стан дослідження. Слід зазначити, що криміналістичний аналіз розслідування злочинів та їх слідової картини у своїх працях здійснювали вчені як В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, А.В. Іщенко, В.Г. Гончаренко, Н.О. Колесніченко, А.Г. Магусовський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, Ю.М. Чорноус, В.П. Бахін, М.В. Салтєвський, М.А. Погорєцький, В.К. Лисиченко та інші.

Разом з тим, у криміналістиці, залишається недослідженою слідова картина кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України, а саме вбивств через необережність.

Основним правом людини є право на життя. Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Мета. Значення успішного розслідування і розкриття вбивств, вчинених з необережності, є не менш важливим, ніж розслідування і розкриття вбивств, вчинених з умислом. Розгляд кримінальних проваджень, передбачених ст. 119 КК України, завжди викликає великий суспільний резонанс. Слід зазначити, що розслідування таких вбивств містить в собі значні труднощі у встановленні їх обставин і форми вини винної особи. Подолати ці труднощі можливо лише за допомогою глибокого і всебічного аналізу слідової картини вбивства з необережності, що сприятиме швидкому розкриттю даного кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Задля визначення та опису різновидів слідів, що залишаються на місці вчинення вбивства з необережності, та криміналістичного аналізу слідової картини даного злочину, необхідно розглянути та проаналізувати думки вчених щодо даного питання вцілому.

З положень наукової літератури вбачається, що, на жаль, досі відсутнє однозначне розуміння поняття «слідова картина».

На практиці аналіз слідової картини досить часто зводиться до виявлення фіксації окремих слідів, які помічаються слідчим, спеціалістом чи іншою уповноваженою особою, у випадковій послідовності.

В.О. Коновалова зазначає, що слідова картина злочину є новим елементом криміналістичної характеристики і становить собою комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку суб'єкта на місці злочину, дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення [6]. Слідова картина злочину як елемент криміналістичної характеристики має важливе значення, оскільки, на думку Топорецької З.М., вивчення слідів дає змогу визначити спосіб та механізм учинення злочину, спосіб його приховання, особу злочинця, знаряддя вчинення злочину, в тому числі встановити ряд обставин під час розслідування злочину, викрити неправдиві показання свідка або злочинця, приховані ним речові докази злочину [12].

Таким чином, слідова картина вчиненого кримінального правопорушення – це збірне поняття, яке включає в себе опис і характеристику слідів та ознак злочину на момент його виявлення, пов'язаних між собою та з іншими його обставинами і причетними до нього особами. Тим самим вона відображає всю сукупність обставин досліджуваної події, що входить до предмета доказування, і представляє собою сукупність носіїв і потенційних джерел інформації цього кримінального правопорушення.

Лише за допомогою системного аналізу слідової картини можна визначити закономірності появи та обґрунтованості існування будь-якого сліду в конкретній обстановці злочину, взаємозв'язок між обстановкою злочину, особою злочинця, способом вчинення кримінального правопорушення та об'єктом посягання, відтворити модель події, що насправді сталася, або ж виявити «негативні» обставини – ознаки інсценування.

Опис і дослідження слідів, як вказує М.В. Костенко, можуть наділити необхідною інформацією модель суспільно-небезпечної події, що допоможе висунути слідчі версії, виявити інші речові докази, а також прогнозувати моделі можливої поведінки суб'єкта злочину [7].

С.В. Головкін наголошує, що в цілому матеріальна природа слідів злочину є достатньо стабільною. Але, щоб вилучити зі слідів криміналістично-значущу інформацію, слід знати їх характеристику, механізм їх утворення, встановити локалізацію, форму існування у часі та просторі [3]. Таким чином, зв'язок слідової картини з обстановкою вчинення суспільно-небезпечного діяння є досить помітним.

М.В. Салтевський вказує, що слідова картина є поєднанням ідеальних відображень і матеріальних слідів як джерел видимих і невидимих, прогнозованих слідів, що утворилися у момент вчинення злочину [10].

Цінність слідів полягає у закономірній взаємозалежності вчиненого кримінального правопорушення та його відбиття, відображення. Сліди, які утворюються під час вчинення вбивств з необережності, необхідно розглядати як носії відомостей про вчинення даного кримінального правопорушення, інформацію для пізнання події.

Оскільки злочин даної категорії вчиняється без попередньої підготовки, то сліди відображаються або ж за результатом вчинення правопорушення, або ж за результатом його приховування.

У розрізі взаємозв'язку способу вчинення злочину та слідів В.В. Тіщенко наголошує, що він будується за принципом прямого та зворотнього зв'язку. Тобто їх дослідження може здійснюватись, з одного боку, від інформації про спосіб злочину до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій, а з іншого від дослідження слідів до пізнання способу й інших обставин злочину [11].

Як зазначає Є.Д. Лук'янчиков, у процесі пізнавальної діяльності з розкриття злочину першочерговим є дослідження його слідів (предметів, фактів), які у подальшому можуть стати судовими доказами, тобто сліди злочину – це джерело інформації для встановлення істини у справі [8, 9].

Загалом у криміналістичній літературі поняття «сліди злочину» розглядається у широкому та вузькому розумінні. У широкому значенні, сліди – це матеріальні та ідеальні відображення кримінального правопорушення, а також інші його наслідки. Щодо слідів у вузькому розумінні, то це фіксовані відображення ознак одного об'єкта (його зовнішньої будови) на іншому внаслідок їх контакту. У розслідуванні необхідно розрізняти матеріальні та ідеальні сліди.

Першу групу слідів кримінального правопорушення, передбаченого ст.119 КК України, становлять матеріальні сліди. Аналізуючи криміналістичну літературу, можна зробити висновок, що підними у криміналістиці прийнято розуміти всілякі зміни, які виникли в навколишньому середовищі, через виконання злочинцем певних дій, які пов'язані з вчиненням ним кримінального правопорушення на будь-якій із його стадій.

Загалом вищевказані види слідів можна виявити, як правило, в ході огляду місця події. Слідова картина на місці злочину дає можливість виявити і розпізнати різноманітні ознаки, які вказують на особу злочинця (їх кількість, професійні навички, риси характеру, звички), спосіб і обстановку вчинення злочину та ін. Існує велика ймовірність знайти й сліди самих злочинців (сліди рук, ніг, взуття та ін.).

Також на тілі, одязі, взутті підозрюваного, речах, що знаходились при ньому, можуть залишитися й сліди з місця події, наприклад: сліди крові, епітеліючі волосся потерпілої особи, залишки навколишнього середовища місця злочину (грунт, фарба, волокна деревини чи тканин) чи інші мікрооб'єкти.

Так, згідно з вироком Волинського апеляційного суду у кримінальному провадженні №556/224/19 від 07 лютого 2023 року вбачається, що ОСОБА_7, будучи членом Володимирецької районної організації УТМР, маючи посвідчення мисливця дозвіл на право зберігання та носіння мисливської двохствольної гладкоствольної рушниці, вранці, 21.10.2018 року, разом із знайомими йому мисливцями, серед яких був і ОСОБА_10, прибув на територію мисливських угідь, що розташовані неподалік села Сопачів Володимирецького району Рівненської області, для полювання.

В ході полювання 21.10.2018 року, близько 16 години, обвинувачений, знаходячись в урочищі «Сокулле» у 14 кварталі 7 виділі Любахівського лісництва ДП «Володимирецьке лісове господарство», після спорядження патроном мисливської гладкоствольної рушниці моделі «ТОЗ-63» 16-го калібру (ствол № НОМЕР_1, колодка НОМЕР_2), прицілився у постать, яку він сприйняв за дику тварину.

Після цього, ОСОБА_7, не маючи наміру на умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, не передбачаючи можливості настання суспільно небезпечних наслідків своїх

дій, хоча повинен був та міг їх передбачити, проявив злочинну недбалість, а саме всупереч вимог п.п.3.7, 3.8, 3.10 «Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин», затвердженого Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.10.2011 року № 549, згідно яких полювання необхідно проводити в умовах повної видимості, забороняється стріляти на шум, шарудіння по невиразно видимій цілі, стрільбу слід проводити із особливою обережністю, не переконавшись, що у напрямку пострілу відсутні люди, не передбачаючи настання суспільно – небезпечних наслідків свого діяння, хоча був зобов'язаний і мав реальну можливість їх передбачити, здійснив один постріл патроном, спорядженим картечкою, із мисливської гладкоствольної рушниці моделі «ТОЗ-63» 16-го калібру, намагаючись при цьому влучити в дику тварину.

У результаті пострілу обвинуваченого картеч потрапила в ОСОБУ_10, який в цей час перебував на відстані від 20 до 30 метрів в кущах та за деревами, спричинивши при цьому останньому вогнепальне сліпе поранення голови з пошкодженням кісток черепа та головного мозку, яке відноситься до тяжких тілесних ушкоджень, і від якого 22.10.2018 року потерпілий помер.

Своїми діями через необережність, ОСОБА_7 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.119 КК України.

У даному випадку, матеріальними слідами злочину стали: труп ОСОБИ_10 з пораненнями, мисливська гладко ствольна рушниця моделі «ТОЗ-63» 16-го калібру, частини патрону, спорядженого картечкою, сліди взуття на місці, де знаходився обвинувачений. Вся слідова картина підтверджувала висновок про вбивство з необережності.

З іншого кримінального провадження Корсунь-Шевченківського місцевого суду Черкаської області по справі №699/800/19 від 05.09.2022 року вбачається, що обвинувачений (ОСОБА_8) 16 травня 2019 року, близько 22.20 год., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння та знаходячись в м. Корсуні-Шевченківському, в районі перехрестя вул. Ярослава Мудрого та вул. Шевченка, на ґрунті миттєво виниклих неприязних відносин, не маючи наміру позбавити життя потерпілого (ОСОБА_10), не передбачаючи можливості настання його смерті від вчиненої ним дії, хоча повинен був і міг передбачити, наніс один удар кулаком правої руки в обличчя потерпілому, який від нанесеного удару не втримався на ногах, впав з положення стоячи з наступним ударом лобною ділянкою голови об тротуарну плитку у результаті чого отримав, згідно висновку судово-медичної експертизи від 06.06.2019 №05-11-02/98-19, отримав тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми: крововиливів під м'які мозкові оболонки обох півкуль головного мозку, крововиливів в м'які тканини лобної ділянки справа, забійної рани лобної ділянки справа з садном навколо неї, синця лобної ділянки зліва, крововиливу слизової оболонки нижньої губи зліва, які утворилися за 30 хвилин 2 години до настання смерті, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, що небезпечні для життя, а в даному випадку спричинили настання смерті.

У даному випадку труп ОСОБИ_10, а саме тілесні ушкодження на останньому, є матеріальними слідами, на підставі яких було проведено судово-медичну експертизу та зроблено відповідний висновок.

Слід сказати, що часто поряд із матеріальними є можливість виявлення джерел ідеальних слідів, що несе велику цінність при розслідуванні кримінальної події. Особливістю їх утворення є відсутність безпосереднього контакту між взаємодіючими об'єктами. Останні у криміналістичній літературі називають інтелектуальними, слідами пам'яті, ідеальними чи психічними слідами, оскільки вони відобразили подію злочину в пам'яті свідків або підозрюваних.

Тобто під ідеальними слідами в криміналістиці слід розуміти відображення події в пам'яті людини, наприклад, певні уявні образи зовнішності злочинця, його дії та наслідки цих дій. Аналізуючи вищевказане, можна зробити висновок, що лише людина є виключним носієм та об'єктом, що відображає ідеальні сліди, тому що ідеальне відображення формується у свідомості особистості.

Сліди у свідомості людини, що являють собою специфічну формувищого рівня психічного, цілеспрямованого, активного, вибіркового відображення, здійснюваного в чуттєво-раціональній формі, у результаті якого формується відносно адекватний, суб'єктивно-об'єктивний «відбиток» – уявний образ у пам'яті людини, заснований на раніше сприйнятій інформації, та є формою збереження відповідної інформації [4].

Відносно розуміння поняття ідеальних слідів, вважаємо слушною позицію Д.В. Затенацького, відповідно до якої: ідеальні сліди – це не тільки результат відображення дійсності у свідомості певної людини, а й форма збереження (відображення) відповідної інформації [5].

Так, з вищевказаного вироку Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області по справі №699/800/19 від 05.09.2022 року, а також з показань обвинуваченого, який свою вину у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.119 КК України, визнав повністю вбачається, що він йшов з роботи та помітив, що ОСОБА_11 чіплявся до чужих дітей. Він зробив зауваження, але останній у відповідь образив його. Після цього обвинувачений один раз вдарив ОСОБА_11 в голову, від чого той впав на землю та втратив свідомість. Далі обвинувачений побіг в магазин і придбав пляшку води, щоб надати допомогу останньому. Він обливав потерпілого водою, викликав швидку медичну допомогу і поліцію, що підтвердили і свідки – очевидці події. Таким чином, можна стверджувати, що показання обвинуваченого і свідків у даному випадку є ідеальними слідами, які разом з матеріальними довели вчинення суспільно-небезпечного діяння, вчиненого з необережності.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід вказати, що слідова інформація, яка залишається в конкретній обстановці після вчинення суспільно небезпечного діяння, її дослідження допомагає розкрити злочин, висунути і перевірити версії щодо кримінального правопорушення. Слідова картина та обстановка вчиненого кримінального правопорушення взаємопов'язані. При розслідуванні кримінального правопорушення даної категорії існує велика ймовірність виявлення як матеріальних, так і ідеальних слідів, оскільки дане кримінальне правопорушення вчиняється без підготовки до нього.

Отже, слідова картина вбивства, вчиненого з необережності – це комплекс матеріальних та ідеальних слідів, які відображають механізм злочинної події та поведінку суб'єкта на місці злочину, допомагають у встановленні форми його вини та інші важливі обставини цього злочину.

Література:

1. Конституція України: офіційний текст. Київ: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 28.06.1996).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: офіційний текст. Київ: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 13.04.2012).
3. Головкін С.В. Особливості слідової картини при вчиненні шахрайств.: <https://corplguvd.lg.ua/d120604.html> (дата звернення 2008).
4. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці: сутність і види. Проблеми законності. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2006. Вип. 78. С. 175–181.
5. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) : монографія / за ред. В. Ю. Шенітька. Х. : Право, 2010. 160 с.
6. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія / В.О. Коновалова. Харків: Факт, 2001. 311 с.
7. Костенко М.В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика ; судова експертиза». Х., 2003. 20 с.
8. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія / Є.Д. Лук'янчиков. К. : НАВСУ, 2005. 360 с.
9. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза» / Є.Д. Лук'янчиков. К., 2005. 36 с.
10. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. К.: Кондор, 2005. 588 с.
11. Тищенко В.В. Корисливо-наслідницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юрид. література, 2002. 360 с.
12. Топорецька З.М. Слідова картина, як джерело первинної інформації про вчинення злочинів у сфері грального бізнесу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Реформування національного та міжнародного права: перспективи та сьогодення*: (м. Одеса, Україна, 29–30 вересня 2011р.). Одеса: у 2-х частинах. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. 2. 105–108 с.

Makohin I. Perception and analysis of the trace pattern of negligent homicide

Summary. Each phenomenon always gives rise to another, thus everything in the world is closely

interconnected and interdependent, and criminal acts are no exception, as they are events of the material world. Murders committed by negligence, like any other crime, cannot be committed without a trace, that is, they leave a reflection in the environment in the form of traces, which are an important source of evidence in the investigation of the above criminal offenses.

In the forensic literature, the investigation of negligent homicide occupies a special place, as it is associated with one of the most serious criminal offenses – a crime against human life. The collection of evidence is carried out through investigative actions, while the examination and evaluation of evidence consists in finding out the content of information about the facts, verifying this information, and establishing their reliability.

It is determined that the trace picture of a crime is a mandatory element of the forensic characterization of a criminal offense; it is a certain tool, a vector through which pre-trial investigation authorities can choose the direction of crime detection and investigation. The analysis of the trace pattern of such murders makes it possible to build versions of the guilty person, his/her behavior and the form of guilt, which determines the correct qualification of the crime committed. The article analyzes the opinions of scholars on this concept and provides the author's own definition of "trace pattern of negligent homicides".

The author notes that a prompt and high-quality investigation of criminal offenses under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine and identification of suspects directly depend on the analysis and study of traces found at the crime scene. Therefore, it is of great practical importance to identify the typical traces of this crime which arise during its commission and have been investigated in this article.

Given the classification of crime traces adopted in the forensic literature, and analyzing the materials of investigative and judicial practice, the article identifies the main groups of traces of the criminal offense under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine. The author summarizes that these include: material and ideal traces; they cover all changes in the environment, objects, persons who can be interrogated as witnesses, as well as the testimony of the suspect or the accused. Having knowledge of the traces left at the crime scene allows the investigator to predict and plan activities for further investigation, which is extremely important.

Key words: criminal offense, negligent homicide, trace pattern of crime, types of traces of crime.